հաճութիւն ». կըսէ. քանի որ անհաշտ ատելութիւնը դարերէ 'ի վեր արմատացած է ձեր սրտին մէջ ։

Ըն ուրեմն, եթէ ատելութիւն չը պիտի դնէք ու դիմէք, եթէ ատելութիւն պիտի յաղթէք ձեր այդ գայթակղեցուցիչ կրքերուն ձանրուն վերայ, եթէ մինչ հիմա չը պիտի գտնէք զօրս ելքը եւ հաշտարար ու խաղաղական չը պիտի լինէք մեկմանց հետ, լսեցէք Յիսուս Քրիստոսի, որ իւր աստուածային խօսքի խորհրդաւոր ձայնը հարածելով կը գոչէ. «Առէք այդ ամենը և գացէք այս տեղէն, և Հօրս տունը առ ու տուրի տուն մի դարձնէք». Վերջի համաշխարհական դատաստանի ահաւոր ատենին մէջ ալ պիտի պատասխանէ. «Ձեզ չեմ ճանաչեր, մէկ դի կեցէք դուք անիրաւութեան բոլոր մշակներ» ։

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն. տես Թիւ 6 ։)

Իմաստասէր մը ըսաւ թէ, «Մահուան վերայ մտածելը իմաստասիրութիւն է». և յիրաւի, մահուան վերայ մտածելով մարդ կը զգուշանայ մեղանչելէ և անձը առաքինութեան մէջ կրթելով անով կը զարգարուի. վարքը և բարքը կ'ուղղէ, կամքն ու կիրքերը կը զսպէ, կը կանոնաւորէ և մարդկութեան կատարելութեանը կը հասնի. այնպէս որ իւր կենաց հաշիւը պահանջուած ատեն պարզ երես կը ներկայանայ իւր դատաւորին առջեւ և գթութիւն կը գտնայ, և այս է իմաստասիրութիւն ։

Նշանաւոր իմաստունին այս ճշմարիտ խօսքը. «Յիշէ քու վախճանդ և յաւիտեան չես մեղանչեր». խիստ իրաւացի է. քանզի դիւրաւ խելամտութեամբ, որ իւր կեանքը, իւր անմահ հոգին եւ իւր բանականութեան անգին տաղանդը իրեն յանձնող Արարիչը օր մի խիստ հաշիւ պիտի ուզէ, տեսնելու համար թէ այս տաղանդը շահեցուցեր է թէ կորուսեր է, եւ ըստ այնմ վարձք կամ պատիժ պիտի հատուցանէ. Ուստի մահուան յիշատակին հետ անբաժանելի կերպով կապուած կ'ունենայ վերջին դատաստանին յիշատակն ալ, որով հիմա կը հրաժարի մարդ մեղաց ու մոլութեանց ճանապարհէն ։

Մեղքէ հրաժարելու փոյթ չունեցողը և պղծութեան ու ապականութեան գործոց մէջ յարատեւողը կը նշանակէ որ կուրանայ մահուան իսկութիւնը, կուրանայ վերջին դատաստանի ստուգութիւնն ու ճշմարտութիւնը, եւ մինչեւ իսկ կուրանայ Աստուածութեան գոյութիւնը, որ բարերարութեամբ լեցուցած է զմեզ և գթութեամբ յայտնած է վերջին ահաւոր դատաստանի խորհուրդը խիստ բացայայտ խօսքերով և բազմաթիւ յայտնի օրինակներով, որոյ խելամուտ լինելու համար կը հրաւիրեմ զձեզ հայրական սիրով որ դուք ջերմեռանդութեամբ, աղօթքով, հեզութեամբ ու հնազանդութեամբ սուրբ Գիրք կարդաք, որ կարող է զձեզ լուսաւորել և համոզել. իսկ ես կ'անցնիմ երրորդ դարմանը քննելու և անոր օգուտները նշանակելու ։

---

digitised by A.R.A.R.@

Ժ.

3. — Մեր գիւղացւոց տաւարից եղող անխայել բաներն են որ շատ անգամ զձեզ մեղաց կը յօժարեցնեն. անհամեստ տեսարաններն ախորժանօք նկատել, անպարկեշտ խօսքեր ընելու սովրել, չար և կիրքերը գրգռող պատմութիւններ լսել կամ կարդալ, այս ամենը կը յօժարեցնեն զձեզ դէպ 'ի մեղք և ամեն տեսակ չարութիւն գործելու առիթ կուտան. վասն զի ձեր միտքը կը զբաղեցնեն չար խորհուրդներով. ձեր կիրքերը կը բորբոքեն եւ կը մղեն զձեզ կ'ուրբեքէն անարժան գործերու. զորս կատարած ատեննիդ թէպէտ զուարճութիւն և հաճոյք կը զգաք, բայց այդ զուարճութիւնը ձեր ապագայ թշուառութեան սկիզբն է, ինչպէս որ տեղ մի ըսուած է, "Այն օրը որ գուն հեշտութեան օր կը սկսես, նոյնը քեզ ցաւերու օր պիտի ըլլայ":

Զգիւղացւոց տաւարից եղող գործելի տեսիլներուն որչափ վնասակար լինելը իմաստունը լաւ կ'ուսուցանէ մեզ. "Դարձուր, կ'ըսէ, քու երեսդ հագուած չքնաղ կինկէն, և օտար գեղեցկութեան վերայ մի նայիր, ինչու որ կնոջ տեսքին համար շատերը կորսուեցան, և ասկէց է որ ցանկութիւնը կրակի պէս կայրէ: Ցանկութեան ետեւէ մի երթար, և քու կամքդ յօժարութենէն ետ կեցիր, թէ որ կամացդ փափաքը կատարես, ըզքեզ կը որսայ քու թշնամիներդ վրադ խնդացնելու համար: Ինչու մէկու մը հետ քու անձդ պղծութեան մի տար, որ չըլլայ թէ անձդ ալ ժառանգութիւնդ ալ կորսնցնես: Օձէ փախչելու պէս մեղքէ փախիր, ինչու որ եթէ անոր մօտենաս կը բռնուիս: Գինին ու կինիկները իմաստուններն ալ կը մոլորեցնեն: Աղէկ է որ մարդ անզգամաց սպառնալիքը լսէ, քան թէ անմիտներուն երգը": Ժողովողն Առաքեալն ալ կ'ըսէ, "Մի խաբուիք, չար խօսքերը՝ բարի բարքերն ալ կ'աւրեն":

Այս վնասներէն պարզապէս կը հասկնանք որ մեր գիւղացիները երբ տաւարից ամենալու թող կուտանք, որ անպարկեշտ բաներով զբաղի, մեք զձեզ վտանգի մէջ կը ձգենք և մեղաց որոգայթէն կը բռնուինք: Ուրեմն խելացի մարդուն որչափ կարեւոր է ըզգուշանալ երեւակայութիւնն ու կիրքերը չարութեան գրգռող տեսարաններէ և խօսքերէ. խոհեմի և բարութեան փափաքողը կը փախչի անոնցմէ, կամ կը հեռացնէ զանոնք իրմէ, որպէս զի խորհուրդը չապականեն. ինչու որ մեղքը նախ սրտաքին պատճառէ մտաց մէջ գոյութիւն կ'առնու, այն տեղ կը կազմակերպի եւ սպա գործով կը ծնանի. ուստի խորհուրդը և մտածմունքը զսպելով բարի և օգտակար մտածմանց վարժեցնելը՝ մեղքէ ազատ մնալու ամենամեծ միջոցն է, ինչպէս որ յառաջ ալ ըսած եմ, թէ մեղքէ ազատ մնալու համար մեր Տէրը առաջին անգամ խորհուրդը զսպել եւ սիրտը սրբել պատուիրեց. և այս ալ ուրիշ կերպով չըլլար, եթէ ոչ սիրտն ու միտքը ապականող պատճառներէ զգուշանալով և հեռանալով եւ միանգամայն անոր հակառակ մտաց և սրտի վսեմ խորհուրդներ եւ աստուածային զգացումներ թելադրող տեսարաններով զբաղիլ և անոնցմով կրթուիլ: Ասոր համար ըսած է Քրիստոս. "Թէ որ աջ ձեռքդ կամ աչքդ, կամ ոտքդ զքեզ գայթակղեցնէ, կտրէ ու քեզմէ հեռացուր, ինչու որ աւելի լաւ է անդամներէդ մէկը կորսուի, քան թէ բոլոր մարմինդ գեհենին դատապար-

digitised by A.R.A.R.@

տուխ »: Որով՝ սովորեցուց մեզ մեր Փրկիչը որ միշտ մեր կենաց թշնամի համարինք այն ամեն բաները, որք ըզմեզ կը մոլորեցնեն և մեր գէշ ըղձերուն պատճառ կը դառնան, որոց կարգէն է վատ ընկերակցութիւնք, որ գրեթէ կարող է ամեն չարեաց պատճառ համարել:

4. — ՎԱՏ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կամ սուտ անուն բարեկամութիւնք գեղեցիկ ծաղկանց մէջ պահուած մահաժուտ օձերու նման անյայտ կերպով մարդ կը թունաւորեն:

Յայտնի բան է, որ մարդ ընկերական ստեղծուած ըլլալով գրեթէ անհնար է առանց ընկերի ապրիլ. բայց ո՞րչափ մեծ զգուշութեան պէտք ունի ընկեր ընտրելու կամ բարեկամ ճանչնալու գործը: Ընկեր մը կրնայ զմարդ կործանել կամ կանգնել. ընկերը կարող է մարդուս կեանք կամ մահ դառնալ:

Դուք լաւ մեծի մասին ձեր մոլութիւնները վատ ընկերներէ սորված էք. անանկ ընկերներէ, զորս առաջին անգամ ձեր հոգին ու կեանքը կը համարէիք. չափազանց սերտ մտերմութեամբ կապուած էիք. կը կարծէիք թէ անկեղծութեամբ զիրար կը սիրէք և որքութեամբ միմեանց հետ կը վարուիք. կը համարէիք թէ միմեանց մտուրդ և կեանք կուտար: Բայց շատ շուտով փորձեց զձեզ և ձգեց այնպիսի վտանգաւոր որոգայթի մը մէջ ուրկէ ազատիլը խիստ դժուար կը լինի, և եթէ արթնութեամբ շուտով չը զգուշանայք և մէկէն ՚ի մէկ չը թօթափէք ձեր վրայ հիւսուելու սկսած շղթայն, գրեթէ փրկութիւնն անհնար կը լինի.

Մտածեցէք անգամ մը, այդ չար սովորութիւններէն ո՞ր մէկը ձեր վատ ընկերակցութեան դաւն ու մահահոտ պտուղը չէ. այո. չար ցանկութեան թելադրած բոլոր անօրէն գործերը ձեր անմտութեամբ ընտրած ընկերներուն հետ ուրախութեամբ խառնած ատեննիդ սորված էք. որք վերջը ձեզ աւելի տրտմութեան պատճառ պիտի ըլլան. վասն զի « Ձեր այս օրուան վայելած հեշտութիւնք վաղը թշուառութեանց արմատն է »:

Խոհեմ, փորձառու և բարեսէր անձինք ո՞րչափ ցաւ ու վիշտ կը զգան երբ զձեզ տեսնեն գէշ ընկերներու հետ վատ յարաբերութեան մէջ կը տեսնեն: Մանաւանդ առաւել կը տագնապի նոցա սիրտը երբ ինչ և իցէ առթիւ չեն համարձակիր այդ նիւթին վրայ ձեզ հետ խօսելու, զձեզ խրատելու և զգուշացնելու: Այո, ճշմարիտ է, սիրելի որդեակք իմ, պարկեշտ և խոհեմ անձի մը սրտէն արիւն կը հոսի, երբ զձեզ ընկերութեան կամ բարեկամութեան սուրբ անունով, վատ յարաբերութեանց մէջ կը տեսնէ. վասն զի գիտէ որ դուք զիրար պիտի մոլորեցնէք, և բարու նայելով պիտի վատթարանաք և հոգւով ու մարմնով եղծանիք. գիտէ որ իրարու չար օրինակ դառնալով պիտի չարանայք. վասն զի « Չարութեան օրինակը այլոց վրայ ուսանելու պէս ուրիշ բան չի կայ, որ կարողանայ մարդուն ամօթը վերցնել և չար գործելու համարձակեցնել »: Մարդ ինչպէս ընկերական է նոյնպէս ալ ուրիշներուն նմանելու յատկութիւն ունի. յօժարութեամբ կը փութայ նմանիլ անոր, որոյ հետ կը կենակցի. « Մարդ որոց հետ որ կը կենակցի անոնց բարքն ու բնութիւնը իր վրայ կ՚առնու. և ինչպէս որ մարմնոյ տեսակ մի ախտերը փոխադրական են ու միայն դպչելով ուրիշին կ՚անցնին, անանկ ալ հոգւոց ախտերը իրենց մօտեցողին:

digitised by A.R.A.R.@

Գինեմոլը իւր ու բախտակիցներն ալ գի-նեմոլ կ'ընէ . անառակութիւնքը և լիրբ-ները խումբը ամենէն աւելի ժուժ-կալ ու պարկեշտ մարդն ալ մեղկելով թուլցունելով կը գէշցնէ , և ագահու-թիւնն ալ իւր եօթը իրմէն մեծ եղբայ-րները կ'առնէ » . Այսպէս ուրեմն ո՞րչափ աւելի հեշտախտամոլները իրենց հետ խօսակիցները կարող են ապականել . Ա-ռանձնութեան մէջ կը խօսակցին . գաղտնութեան մէջ կը հրապուրեն , խաւարի մէջ կը պղծեն և իրենց ապա-կանեալ սրտէն եւ մտքէն ժայթքած վատթարութեան ապականիչ թոյնը ի-րենց ընկերին սրտին մէջ կը ծաւալեն և այն թշուառն ալ հոգւով ու մար-մնով իրենց պէս կը սորվին : Յայտնի է ուրեմն որ խիստ մեծ զգուշութիւն հարկաւոր է բարեպաշտ ընկերներ գտնելու համար : Դուք որչափ որ պի-տի զգուշանայք լաւ ընկերներ ունե-նալու , որպէս զի չը մոլորիք և չը գայ-թակղիք , առաւել եւս պէտք է զգու-շանաք սաստիկ երկիւղածութեամբ որ ուրիշներն ալ ձեզմէ չը գայթակղին և ձեզմով չը մոլորին : Ընկերին գայ-թակղութեան պատճառ ըլլալը ամե-նամեծ մեղք է . քանզի մինչեւ նորա մահուան պատճառ ըլլալ է , անոր հա-մար էր որ Յիսուս Քրիստոս սաստիկ կը զգուշացնէր եւ գայթակղութիւն պատճառողը ծնանելու կամ գերեզ-մանի անգամ արժան չէր համարիր . « Աղէկ էր որ , կ'ըսէ , այնպիսին բնաւ ծնած չը լինէր . կամ , Երանի թէ պարանոցէն մեծ քար մի կախուելով կենդանւոյն ծովը նետուէր , քան թէ այս փոքրիկներէն մէկը գայթակղեցու-նէր .

Ո՜հ , ո՜րչափ աղետալի է սատանի ըն-կերութեան վնասները . օր մը պիտի գայ , որ տեսնէ մարդ թէ ինչպէս իւր սրբութիւնն ու անմեղութիւնը կո-րուսած է . մտքին անդորրութեան և ցաւոց մատնած և հոգւոյ կարողու-թիւնները եղծած ու բթացուցած է . և իւր այն անցեալ փոքրիկնական հեշ-տութեանց փոխարէն իւր վերայ տե-ղացած է անբուժելի ցաւեր եւ ան-պատ խղճի խայթ մի , որ հանապազ իւր հոգին կը կեղեքէ .

Զգոյշ կացէք , որդեակք իմ , քանզի այդ չար ընկերները շատ անգամ զձեզ քաղցր խօսքերով ալ կը խաբեն . ձեր պարզմտութիւնը առ ինք բռնելով ան-մեղ և անվնաս խօսքերով քիչ քիչ անզգալի կերպիւ իրենց չարութիւնը ձեր անմեղ սրտին մէջ կը ծաւալեն . ձեր անմեղութիւնը իրենց չարեաց գործիք ընելով կը համոզեն զձեզ եւ կը խաբեն . . . . . . ո՜վ նենգութիւն գիւական և խաբէութիւն սատանայ-ական . որով զմարդ մեղքի կը յօժա-րեցնեն և անմեղը մեղաւոր կ'ընեն . սատանի սուտ և անպարկեշտ խօսքերով զձեզ ձեր սիրուն անմեղութենէն կը մերկացնեն և թշուառ վիճակի մէջ կը թողուն . դեռ եւս ո՞ գիտէ ինչ հա-զարաւոր հնարքներ ունին որովք սիրտ ու միտք կը մոլորեցնեն և չարա-չար կը գայթակղեցնեն . ընտանութեամբ զանազան անպարկեշտ պատմութիւն-ներ կ'ընեն , կը ծիծաղին և զձեզ զը-ւարճացնելով կը թմբեցնեն . անհա-մեստ երգերով կը յուզուին և կը յու-զեն ձեր երեւակայութիւնը . Վերջա-պէս չարերու ամեն մէկ շարժումը , խօսքը , ակնարկը մէկ մէկ աղտու ներ-գործիչ զօրութիւններ են , որոց դէմ պէտք է առաքինութեան և աստուած-պաշտութեան զէնքերով զինիլ , ապա թէ ոչ ձեր առաքինութիւնը , անմե-ղութիւնը և սրբութիւնը կողոպտե-լով զձեզ անպաշտպան կը թողուն . անոնց մտերմական անգամ վտանգաւոր է . ինչու որ , « Չարաչար մարդուն

digitised by A.R.A.R.@

հետ հաղորդութիւն ընողը անոր մեղ-քերովը կը պղծի»։

Սրտով տառնելի ապականեալ մար-դիկ շատ կեղծաւոր կը լինին․ ձեզի հետ սիրով կը առնչակցին և սիրելու-թեան խօսքերով կը փորձեն մինչեւ որ նենգութեամբ խաբեն․ և դուք ընտրութիւն չունենալով շատ մը կը մոլորիք, և կամ՝ չարութեան պատիր հրապուրանքէն խաբուելով կը մտա-նուք մեղաց և մոլութեանց կեղեքիչ ճիրաններուն և կը մաշիք չարաչար։ Այս պատճառաւ պարտաւոր էք խիստ զգուշութեամբ քննել և ձեր ընկեր-ները իրենց զգացմամբն ու խորհրդո-վը ճանչնալով փախչիլ անոնց չարու-թենէն, խայտառակել իրենց նենգու-թիւնը և յաղթանակել նոցա վերայ ու չէ թէ վատութեամբ յաղթուիլ անոնցմէ։ Աստանկներուն յաղթելու ու-ղին և գլխաւոր միջոյն է սարսա-փով փախչիլ անոնցմէ, վասն զի «Նենգմտաց ու կեղծաւոր բնութենէ աւելի փախչիլ պէտք է քան թէ թիւ-նաւոր օձերէն»։

Խիստ ողորմելի վիճակի մատնուած համարելու է այն անձը որ դժբաղ-դաբար վատ ընկերներու ձեռք ինկած է և ազատութեան համար չը խոր-հիր ու չաշխատիր բնաւ։

Արդէն ձեր հասակը անանկ հասակ մի է, յորում՝ գրեթէ բոլոր ընթացք-ներդ առանց ուղղի միշտ վտանգաւոր է․ այդ հասակին մէջ եթէ բարերար խրատ առող մի չունենաք կամ՝ թէ անհարգութեամբ և կամապաշտութեամբ բարի խրատները մտիկ չընէք, միշտ դէպ 'ի վտանգ կ'ընթանայք․ իսկ եթէ տարաբաղդութեամբ չար ընկերաց պատահելով դէշ օրինակներ տեսնէք և չար խրատներ ու խօսքեր լսէք, այն ատեն թշուառութիւն, դժբաղդու-թիւն և մահ զձեզ շրջապատած պիտի տեսնէք․ ամէն կողմէն վտանգաւոր որոգայթներով բռնուած պիտի լինիք․ նման կաթիլ մի մեղրի վերայ նստող ճանճին որուն շրջապատը ահագին սարդ մի ոստայն կը հիւսէ․ ողորմե-լին երբ թռչիլ կուզէ կը տեսնէ որ մէկ կողմէն ոտքերը մեղրին փակած, միւս կողմէն թեւերը ոստայնին կը դպչին, վերջապէս փրկութեան ճար չը կայ․ կամ՝ այն տեղ պիտի մեռնի և կամ՝ սարդին որս պիտի լինի։

Կամ՝ թէ առաւել ես կը նմանիք այն պարզամիտ և անփորձ գառնուկին որ գայլոյն թելադրութեանցը հետե-ւած՝ քաղցրիկ ճարակ գտնելու յուսով կ'առաջանայ նորա ետեւէն և խաղա-լով կ'իջնայ դիւրութեամբ ապառա-ժուտ սարաւանդէ մը վար․ բայց վեր-ջապէս յուսացածը չը գտնելէ զատ՝ կը տեսնէ որ վարը ահագին յորձանուտ գետ մի կը հոսի, մէկ կողմէն լերծուն ժայռերը պարիսպ կանգնած են, անոնց վերայէն վեր ելնելն իրեն համար այն-չափ դժուարին է, որչափ իջնելը դիւ-րին եղած էր․ իսկ միւս կողմէ թշնա-մին ժանիքները սրած իր հնարագի-տութեանն գառնուկին չփոթութեան վերայ կուրախանայ և դիշատելու պատրաստ է․ բնաւ մի կողմէն փրը-կութեան յոյս չը կայ․ միմիայն բարե-րար հովուին ձեռքը կարող է փրկել՝ ե-թէ ժամանակին պատահի կամ տեսնէ։

(Շարունակելի․)

digitised by A.R.A.R.@